

Čhonesko inkljistipe Kancelarijako pale inkluzija e Rromendi

Dekada e Rromendi ande AP Vojvodina

ISSN 2217-5024

dindo 45, decembro 2014. brš

Pilta e čhonešći: Gordana Veličković - Odžaci

Lil fundosarda thaj inkalel
Kancelarija pale inkluzija e Rromendi

Šerutno redaktori
Duško Jovanović

Inkljistikasko redaktori:
Aleksandra Mičić

Redakcija:
Dragana Rajić
Tijana Čubrilo
Jovana Davidović

Korespodenturja:
Ferenc Koso
Koordinatorja pale rromane pučhimata
APV
Ivana Koprivica

Pe rromani čhib nakhada:
Igor Dimić

Pe anglikani čhib nakhada:
Jezički centar Life College

Tehnikano lačharipe thaj štampa:
MONDO-GRAF, Novi Sad
www.mondograf.co.rs

Tiraž: 1000 kotora

Adresa: Bulevar Mihajla Pupina 25
21000 Novi Sad
Tel: 021/488-17-23
inkluzija.roma@gmail.com
www.inkluzijaroma.vojvodina.gov.rs

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Библиотека Матице српске, Нови Сад
323.1(=214.58)(497.113)

DEKADA e Rromendi ande AP Vojvodina : čhonesko
inkljistipe Kancelarijako pale inkluzija e Rromendi /
šertutno redaktori Duško Jovanović. - 2011, đindo 1-
Novi Sad : Kancelarija pale inkluzija e Rromendi, 2011.
30 cm

Mesečno. - Tekst na rom. i srp. jeziku.
ISSN 2217-5024
COBISS.SR-ID 261837831

ANGLOMOTHODIPE

Kamlimašće đinavimatarja,

Kava si paluno đindo amare magazinasko ando kava brš ando savo po teljaripe anas svato palo nevo Nacionalno konsilo e Rromengo, sar vi intervjuo e šerutnesa Vitomireja Mihajlović. Ando Pokrajinako sekretarijato pale privreda, bučaripe thaj jekhetanipe polurjengo ramosarde si kontrakturja e rromane bivladaće ćidimatenca, kasko kamipe sas zurjavipe ćidimatengo save bučaren palo majlačharipe thanengo rromane nacionalne minoritengo.

Sićope thaj bučaripe inkalelpe sar primarne kamimata ando godova majlačharipe, thaj ande rubrike godole alavenca sikavas rromani bučari-matarka thaj jekh sikavni maškarutne sikavne thanesko.

Ando kotor „BGĆ“ dijam svato e Draganava Dimitrov savi sikada aktiviteturja thaj planurja katar ćidipe GRUBB, a ando kotor pale kultura ramosardam palo RomArt festivalo, Dopisno teatro thaj bućum alavesko „Rrom“.

Pačas kaj ando kava brš senas ođarde amare teksturjenca, te vareso sićilan, ašundine pozitivne sikadimata, a amen das svato kaj vi ando aver brš lundžarasa te das informacije tumende pala sa kova so si phanglo pala rromano nacionalno minoriteto.

Tumari redakcija

FUNDOSAJLO NACIONALNO KONSILO RROMANE NACIONALNE MINORITESKO

Fundosarimasko bešipe

Ande mardi, po 18. Novembro 2014. brš, ande Palata Srbija inčardini si konstitutivno bešipe katar trito akharipe Nacionalne konsile-sko rromane nationale minori-

tesko Srbijako. Po bešipe sas čačardine mandaturja 24 membrosko, save sas losardine pe direktne losarimata pala Nacionalno konsilo rromane nacionalne minoritesko,

save inčardinepe po 26. oktobro 2014. brš. Nevo akharipe katar Nacionalno konsilo rromane nacionalne minoritesko čerena manuša katar kala patrina:

ROMI ZA BOLJU BUDUĆNOST - prof. Vitomir Mihajlović

1. Vitomir Mihajlović, 1958, profesor, Prokuplje
2. Amet Arifi, 1957, socijalni radnik, Bujanovac
3. Ana Saćipović, 1957, novinar, Niš
4. Vasip Bakić, 1956, nastavnik, Leskovac
5. Dragan Ristić, 1972, producent, Beograd
6. Živadinka Đorđević, 1969, preduzetnik, Paraćin
7. Živojin Mitrović, 1969, menadžer, Beograd
8. Slavko Jovanović, 1963, menadžer, Beograd
9. Radmila Gačević, 1955, master-menadžer, Beograd

PRAVDA I ISTINA ZA SVAKOG ROMA - Tane Kurtić

10. Tane Kurtić, 1961, prosvetni radnik, Leskovac

11. Dejan Živković, 1971, poljoprivredni inženjer, Prokuplje

12. Jasmina Živković, 1961, tehnolog, Leskovac

13. Vladimir Amzić, 1973, grafički tehničar, Leskovac

SAVEZ ZA PROMENE LJUDI PO MERI ČOVEKA - Muhamed Osman

14. Muhamed Osman, 1975, menadžer, Beograd

15. Tefik Ramadanović, 1969, privatni preduzetnik, Beograd

16. Marija Vujučić, 1980, pedagoški asistent, Pošega

NAŠA ROMSKA LISTA - Duško Jovanović

17. Duško Jovanović, 1972, dipl. inženjer poljoprivrede, Novi Sad

18. Slavica Denić, 1977, magistar nauka, Novi Sad

19. Ninoslav Jovanović, 1982, ekonomista, Ljukovo

ROMI ZA SRBIJU - SRBIJA ZA ROME - Nenad Tairović

20. Nenad Tairović, 1973, dipl. pravnik - master, Surdulica

21. Kašman Hajdari, 1970, radnik, Zemun

GRUPA BIRAČA ROMI ZA EVROPU

22. Ferhad Saiti, 1966, inženjer menadžmenta, Niš

ASOCIJACIJA ROMA SRBIJE - Vladan Stanojević

23. Vladan Stanojević, 1970, ekonomista, Lazarevac

24. Marija Manić, 1980, pravica, Niš

ROMSKI GLAS ZA EVROPU

25. Marija Aleksandrović, 1972, profesor srpske književnosti, Žabalj

26. Jelena Jovanović, 1980, dipl. menadžer, Novi Sad

27. Branislav Jovanović, 1980, sudski tumač za romski jezik, Stari Banovci

28. Vesna Novakov, 1967, tehnolog šećera, Kovin

29. Klaudija Kurina, 1976, predsednica udruženja, Subotica

ROMI - GRAĐANI I GRAĐANKE SRBIJE - Srđan Šajn

30. Srđan Šajn, 1963, pravni tehničar, Samoš

31. Miloš Nikolić, 1977, profesor violine, Subotica

32. Nevenka Vasić, 1962, slobodan umetnik, Vlasotince

33. Zoran Kalanjoš, 1983, inženjer informatike, Bački Monoštor

ANGLUNIPE - NAPREDAK - Dragoljub Acković

34. Dragoljub Acković, 1952, dr romoloških nauka, Beograd

35. Miroslav Milanović, 1960, zavarivač, Mladenovac

Inčardo si vi Angluno rîndosko bešipe katar trito akharipe Nacionalne konsilesko rromane nacionalne minoritesko Srbijako, pe savi sas losarde sa kotora thaj organurja katar Nacionalno konsilo. Pala šerutno Nacionalne konsilesko losardo si prof. Vitomir Mihajlović, aska si čačardo si o Statuto Nacionalne konsilesko thaj losardo šerutnipe.

Pala džipašerutne Nacionalne konsilesko losardine si Nenad Tairović thaj Amet Arifi. Pala viceprezidenturja losardine si: Živojin Mitrović, Duško Jovanović, Ferhat Saiti, Ana Saćipović thaj Vladimir Amzić.

Pala šerutno po Izvršno odboro losardo si Dejan Živković. Sar lesko džipašerutno losardo si Slavko Jovanović.

Pala viceprezidenturja losardine si Marija Vujučić thaj Kašman Hajdari. Pala membrurja losardine si: Tane Kurtić, Tefik Ramadanović, Živadinka Đorđević, Vasip Bakić thaj Vladimir Stanojević.

Sar konsilarja prezidentošće Nacionalne konsilešće losardine thaj alavarde si: Slavica Denić, Ninoslav Jovanovića, Zorana Petrović, Alija Saćipović thaj Ibro Iđić.

Po bešipe sas losarde šerutnimatearja poe efta odbora:

Šerutni po Odboro palo sićope losardi si Jasmina Živković.

Šerutno po Odboro pala kultura losardo si Dragan Ristić, a pala viceprezidento Hasan Dudić.

Šerutni po Odboro palo ašunimasko hasnaripe čhibako thaj lilako losardi si Slavica Denić.

Šerutno po Odboro palo palo informišipe losardo si Ferhat Saiti.

Šerutni po Odboro palo sastipe losardi si Radmila Gačević.

Šerutni po Odboro palo bijandimasko jekhetanipe losardi si Živadinka Đorđević.

Šerutno po Odboro pale terne thaj sport losardo si Rajko Elezović.

Palo generalno sekretaro Nacionalne konsilesko losardo si Dejan Vlajković.

Po bešipe si fundosardi si Bućarimašći kupa palo čerdipe ortuimašće dokumentonengo, ande savi si: Nenad Tairović, Marija Demić, Dejan Vlajković, Živojin Mitrović thaj Slavica Denić.

Aleksandra Mičić

Intervju - Prezidento po Nacionalno konsilo rromane nacionalne minoritesko, profesor Vitomir Mihajlović

Vitomir Mihajlović, prezidento Nacionalne konsilesko

* Palo losaripe Nacionalne konsilesko rromane nacionalne minoritesko kotor line deš patrina. Si godova lače jal bilače?

Losarimata pala NKRNM si demokratikane thaj lače si kaj si but manuša save inčren intereso te len kotor pala membrurja kale konsilesko, a rromano amalip pindžarela kvalitetne manuša savende dela piro krrlo. Godova naj samo ke Roma te si but patrina, Kanono pe losarimata thaj udžilimata Nacionalne konsilesko del uslovurja palo linipe kotoresko pe losarimata.

* Opral 60.000 Rroma si ramosarde ando losarimasko lil ande Republika

Srbija, a 160.000 manuša inkljistine pe losarimata? Sostar sas gajda cikno đindo inkljistemasko?

Dikhlapes kaj sas trin rezonurja palo cikno inkljistipe pe losarimata no majanglal (2010 kana pe losarimata inkljistine majbut katar 30.000 manuša andar rromano amalipe).

1. Baro đindo manušengo rromane amalimasko irisardino si losarimašće thanendar kaj naj evidentirime ando losarimasko lil RIK, vi paše godova kaj sas ramosarde ando detot losarimasko lil.
2. Baro đindo manušengo andar rromano nacionalno amalipe mekhla e raštra rodimasa palo ekonomikano azilo.

3. Baro đindo manušengo rromane amalimastar či inčarda šajipe te avel džike losarimašće thana, save sas durane 5-30 km katar lengo than bešimasko a naj therdino dromaripe pala lende.

* Dal san čaljarde sar nakhadape losarimasko proceso thaj dal nakhle losarimata pala Nacionalno konsilo sas majlače oraganizuime?

Bizo dičhipe kaj nakhle losarimata inčarda o CIK (centralna izborna komisija) vi paše bare ciknjarimata (lačhardipe činadimatengo pala membrurja losarde komisijengo ando majbuhlo inčaripe) inčarda majbaro đindo losarimašće

thanengo ande lokalošće korroortuimata kaj e Rroma losardine, ando sa jekh rromano than sas putardo losarimasko than, aresimasko rromenđe te šaj te aven po den pire krr-la, losarimašće lilenca učarde si sa ramosarde manuša andar rromano nacionalno amaliteto. Organizacija sas majlačhi.

* Dal e Rroma kozom trubulas pindžarde e losarimava thaj dal sas pindžarde e funkcijava savo inčarel Nacionalno konsilo?

But baro đindo rromane amalimasko či sas pindžardo pala godova kaj inčarenape losarimata a džiko đes-đeseko baro đindo manušengo rromane nacionalne amalimasko naj pindžardo e funkcijava savo inčarel Nacionalno konsilo bizo dičhipe pe godova kaj e Nacionalne konsilurja si Ustavošći kategorija thaj Kanonova inčaren udžilimata andar kotora sar kaj si sićope, kultura, informišipe thaj ašunimasko hasnaripe čhibjako. Butipe lendar gîndin kaj Nacionalno konsilo inčarel konsilarni funkcija.

* Raja Mihajlović, trito drom san losarde pala prezidento Nacionalne konsilesko so mothol kaj Tumari patrin lija majbaro đindo mandaturjengo. So godova mothol?

Mothol pala godova kaj Nacionalno konsilo rromane minoritestar ando nakhlo periodo bućarel palo fundosaripe nacionalne programosko krozal ćerdipe Strategijako palo majlačharipe thanengo e Rromengo,

implementacija katar laće akcione planurja ande kooperacija e udžilimašće ministrurjenca, gatisaripe bare pharimatengo rromane nacionalne amalimasko krozal institucije sistemošće - sistemosko gatisaripe sa pharimasko rromane nacionalne amalimasko krozal nakhadipe afirmativne merengo ando kotor sikavimasko, bućarimasko, andipe pedagogikane asistenturjengo ande fundošće sikavne thana, sastarimašće medijatorengo ande sastarimašće centrurja, koordinatorka pala rromane pućhimata ande lokalošće korkorroortuimata, vaćarimatarja krisako rromane čhibjako, nakhavimatarja rromane čhibjako...

* Dal nevo Nacionalno konsilo inčarel majbut kapaciteturja katar nakhlo te marelpes e Rromane pharimatenca ande Srbija?

Si, dićhimasa pe godova kaj katar 35 losarde membrurja NKRNM 20 kandidaturja inčaren majvuće thaj vuće sikavne thana. Kozom von avena gatisarde te marenpes e pharimatenca save ažućarenmen ando nakhlo mandato si phanglo numaj pala lende.

* Dićhimasa pe 4 prioritete kotora save si definišime Kanonova pale Nacionalne konsilurja fakto si kaj ando kotor sikavimasko simen majbut pharimata. So ćerena palo godova pućhipe?

Sićope si prioriteto opral prioriteturja thaj gajda avela vi majdur. Pala avutnimasko mandato lundžarasa e nakhavimasa

katar afirmativne mere thaj lengo fundosaripe ando Kanono jal aver talokanonosko akto. Therdipe bešimašće thanengo thaj stipendijengo pale sikamne thaj studenturja, andipe rromane čhibjako sar losarimasko šeho ande fundošće sikavne thana pe sasti teritorija Republikaći Srbijaći, putaripe katedrako pala rromani čhib thaj fundosaripe kadrurjengo save sikavena rromani čhib ande fundošće sikavne thana...

* Dal si šajipe te haravelpes kvota katar 2 % palo ramosaripe Rromengo pe vuće sikavne thana?

Ćeras svato e Ministerijuma pale prosveta, paćas kaj džiko aprilo 2015. Avelamen čhinadipe palo ramosaripe sikamnengo pe fakulteturja.

* Save si tumare planurja pala avutnimasko brš?

Majanglal ando kamipe si majlačharipe thanengo rromane nacionalne amalimasko ande Srbija. Angluno drom gatisaras strategija andar sa kotora save si učarde udžilimatenca katar NKRNM thaj Strategijava palo majlačharipe thanengo e Rromengo, te hasnara e vrjama džiko dinipe Srbijako ande EU dićhimasa pe godova kaj si e Rroma detot liparde ande svaturja, kotor 23 thaj 24 thaj kate dikhav šajipe te e projekturja andar IP fondurja vortosarenpes rromane amalimašće sar ando godova periodo dikhasa majlačharipe thanengo e Rromengo thaj rromane amalimasko.

Aleksandra Mićić

DINIBE KONTRAKTURJENGO PALE GIGAVERMENTOŠĆE ĆIDIMATA

Ramosaripe kontraktosko

Pokrajina sekretarijato pale privreda, bućaripe thaj jekhetanipe polurjengo, Sektor pala majbuhljaripe thanengo e Rromengo po 28. novembro 2014. brš ćerda mala-dipe pala ramosaripe thaj dinipe kontrakturjengo bigavermentošće ćidimatende pale projekturja andar kotor buhljarimasko thanengo e Rromengo. Molipe katar 2 milionurja dinarja talo Konkurso palo dinipe fundurjengo ulado sip e biše ćidimata.

Slavica Denić, ažutimatari sekretarosko udžili palo sektoro pala majbuhljaripe thanengo e Rromengo inkalda baro bućaripe sektorako savo areslo te nakhavel nekozom konkur-surja, vi paša godova kaj sasles but harnjarde fundurja.

“Ađes ramosaras e kontrakturja e biš bivladaće ćidimatenca save therdine šeja talo Konkurso pala majbuhlja-

ripe thanengo e Rromengo. Ando kava brš sasmen pandž konkursurja save si ulade pala rromani populacija, ando apri-

lo sasmen konkurso sar kava, godoleja kaj sas ulado pala rromane manušnjale ćidimata, aska Konkurso savo sas pala forurja thaj guverne ande Vojvodina, aska Konkurso pala

pandž koordinatorka pala rromane pućhimata ande Vojvodina. Dešupandž guverne therdine fundurja palo ćidipe lilengo thaj šejengo sikavimasko pala rromane čhavorra, a so si but semno. Inćardam vi o konkurso palo nakhadipe loka-lošće akcione planurjengo pala Rroma savo sas ulado pale guverne, po savo efa guverne therdine fundurja. Pe kala konkursurja areslam but semne rezultaturja cikne lovenca save sasmen. Konkursurjenca putardam semne pućhimata thaj majlačhardam than rromane populacijako ande Vojvodina. Kozom del men finansijaći situacija, ando aver brš lundžarasa kale konkursurjenca thaj zumavasa te maj-

buhljaras amaro bućaripe, detot kana si o sićope ando pućhipe”, mothoda e ažutimartarka Denić.

www.vojvodina.gov.rs

VOJ SI MAŠKAR MAJ LAČHE

Samas ando sremosko gav Maradik, ande vizita familijaće Bradić. O dad Dragan, e dej Irina thaj lešči čhej Ljiljana dine svato amende palo semnipe sikavimasko thaj funkcija bijandimatarnendi ando sikavimasko proceso sa jekh čhavrresko.

Lačo sikamno

E Ljiljana ando kava sikavimasko brš ramosarda e gimnazija ande Sremski Karlovac, maj-

lače molinava andar fundosko sikavno than thaj lače nakhlimava po andralunimasko egzamo (nakhla dasikani thaj rusijači čhib). Džal ando klaso

čhibasko, a ašunel anglikano thaj rusijako čhib, save sićila vi ando fundosko sikavno than. Mothol kaj si e Gimnazija phari, a e sikavne but roden thaj kaj

sa jekh đes sila varosavi kontro-
la kozom džanel. No, Ljiljana
lače teljarda, džal rîndova po
sićope. Bijandimatarja ašaren-
pes kaj sa laće mola andar dasi-
kani, rusijaći, anglikani thaj la-
tinsko čhib but lače, kaj si
godova šerutne šehurja.

Vi paša godova kaj liduj bi-
jandimatarja bućaren, paćal
kaj therela šajipe pe stipendija,
a rezultaturja ažučarel to telja-
ripe decembarosko. Godova
avela baro ažutipe ando
Ljiljanako proceso sikavimasko.
Semno ažutipe familijaće sika-
vel si fakto kaj Guverna Indija
finansiril čhonesko dromaripe.

Funkcija bijandimatarendi

Bijandimatarja mothon kaj
si bahtale Ljiljanava thaj kaj
voj but vrjama sićol thaj buća-
rel palo sikavno than thaj inka-
len kaj „kana sićos, šaj te the-
res lačno molipe.“ Mothol kaj
laći čhej sas lačni sikamni katar

Pala sa jekh manuš
semno si te avel sikado.

angluno klaso fundoske thane-
sko thaj paćan kaj vi majdur
lundžarela godoleja, a kaj talo
maškarutno sikavno than ramo-
sarelape vi po fakulteto.

„E čhavorro ando sikavno
than teljarel bizo džanglipe
thaj trubul les ažutipe čhere
palo sićope. Te o čhavorro zur-
javelpes po sićope katar anglu-
no klaso, vo kamlisarela sikavno
than thaj sićope, a aska avel sa
majloće“, mothon Ljiljanaći
dej Irina. Gajda vi voj ćerda
pire čhejava kozom šaj katar

Mothodipe bijandimatarnende - sa čhavorra trubun te
džan ande sikavne thana, no či trubul te ačhavelpes po fun-
dosko sićope. Trubulipe si te gatisarelpes majcîra maškaru-
tno sikavno than, a te čhavorro incârel kamipe thaj džangli-
pe, e bijandimatarja trubun te theren šajipe pala leste vi te
džal pe studije. Naštik bi sićope. Trubulipe si te kamelpes va-
reso majbut, či trubul te ačhavelpe pe godova kaj si vareko
andar rromani populacija. Savorra incâren orto po sićope.
Trubulipe si te bućarelpes po sićopem te e čhavorra džan po
sićope. Fundosko thaj majbaro pharipe si pharipe sikavima-
sko, a ke rromani populacija si vi baro čorrîpe. Palo ciknjari-
pe sikavimasko, rromani populacija phare bućarelpes. Te naj
sićope, naštik ni te avel svato palo bućaripe. E bijandimatar-
ja trubun te vaćaren thaj te zurjaven pire čhavorra po lengo
drom bijandimasko, a detot katar angluno klaso fundoske si-
kavne thanesko. Čhavorro trubul zurjavipe sar kamlisarela e
sveska thaj lil, a majdur vo ćerela korkorro bi pharimasko.

angluno klaso, a talo trito či
bućada majbut lava. Gajda e
Ljiljana kamlisarda o sikavno
than thaj teljarda korkorri te
sićol thaj mola sas laće semne,
zumada te aven sa majlače.
„Gîndiv, te či gadići bućardem
lava katar angluno klaso, či the-
rela kasavi voja palo sićope thaj
lače mola“, mothoda e Irina, a
o dad Dragan mothol kaj „ča-
vorro trubul te naisarelpe kana
therel lačni mol, sar stimulacija
palo lundžaripe sikavimasko.“

Paso palo majlačno trajo

Kaja paramiči pale Ljiljana
Bradić thaj laće bijandimatarja
šaj thaj trubul te avel modelo
sa e familijende, detoto rroma-
ne, kana si o alav pala gođi so-
star si semno sićope thaj lešći
funkcija ando manuškano trajo.
Sićope si baro šajipe pala majla-
čno trajo thaj trubul te ćerelpes
sa te godova šajipe ćerelpes, le-
samalelpes thaj po agor hasna-
relpes. Funkcija bijandimata-

rendi si pe godova drom bari
thaj semni, kaj si von kola save
trubun pire čhavorres te vorot-
saren po sićope, te ande godova
či ačhaven les, no te sikaven le-
šće sa anglunimata thaj šukari-
mata save sikado manuš incârel.
Te godova ćerelpes ande sa rro-
mane familije, trubulipe si te
avel džiko averčhandipe gođi-
masko. No, pala godova trubul
vrjama, no sa jekh paso ande
godova kotor si semno thaj pala
peste crdel neve pasurja.

*Ljiljana kamel te studiril
rusijaći čhib po Filološko fakul-
teto ando Beogrado thaj te jekh
đes avel sikavimatari rromane
čhibjako ande gimnazija ande
Karlovci. Te vi majdur lundžarel
te sićol thaj bućarel avela ando
šajipe te čaćarel sa pire planur-
ja thaj kamimata. Kana pe go-
dova čhos vi zurjavipe bijandi-
matarnengo, šaj te dikhas jekh
but lačno varo palo anglunipe
thaj aresipe ando trajo.*

Tijana Čubrilo

KHETANIMASKO BUĆARIPE

PO bućarimasko than

Kata teritorija Guvernaći Odžaci trin manušnja therdine fundurja Pokrajinaće gavermentostar palo korkorrobućaripe, sar vi love andar projekturja savi počinda Ambasada katar Thagaripe Norveškako, a ando kava đindo ramosarasa pala jekh lendar. Dikhasa kozom kala fundurja si semne pala latar thaj sar hasnardalen.

Lungobršesko džanglipe

Gordana Veličković andar Odžako inćarel e tezga po pijaco („Saki 025“), kaj bićinel furjavipe. Pučhlam sar thaj kana teljarda o bućaripe. Dičhimasa pe godova kaj therda e love katar Pokrajinaće gavermento palo korkorrobućaripe Rromnjengo, pučhlam sar hasnarda godova love. Ašundam kaj ćinda e šeja sar avelas ando šajipe te buća-

rel, khetane pire čhavesa. Gordana kale bućarimava bućarel majbut katar dešupandž brša. Majanglal inćarda o butiko, a ande palune deš brša bićinel po pijaco kaj si gajda majlače, šaj te džal vi ande aver gava kana si kote pijace.

Ažutipe familijako

Po piro than Gordana Veličković bićinel e šeja savi therel ando Pančevo thaj Subotica. Ando bućaripe dija vi lako maj-

terno čhavo, thaj ulada bućarimata - voj bićinel manušnjalo, a vo muršikano furjavipe. Zumadam te ašunas so majlače bućinelpes thaj dal e manuša inćaren love te ćinen. Gordana mothol kaj džal lače kana are sen e počina thaj penzije, a aver đesa phare. No, vi e Gordana thaj lako čhavo inkalel kaj kala šeja si semne pala lende thaj kaj san bahtale. Ğindin kaj si majsemno te džan džiko agor ande pire kamimata, trubulipe si te

Gordana Veličković - Saki 025

bućarelpes, a aska vi e rezulta-
turja musaj te dičhenpes.

Bučaripe e rromane koordinatorencia

Koordinatorja pale rromane pučhimata, a si duj, ande gu-
verna Odžaci pučhlam sar trajin
e Rroma ando Odžako thaj save
projekturja nakhaven pala maj-
lačhipe trajosko e Rromengo.
Pe pučhimata svato dija Jelica
Mišković, koordinatoro pala rro-
mane pučhimata. „Kana si o
alav pale konkursurja Pokra-
jinaće gavermentostar savo si
ramosardo kale bršesko, katar
teritorija guvernaci Odžaci nak-
hline trin firme. Andar svato e

manušnjencia save fundosardine
firme hačardam kaj sa jekh len-
dar krozal kava programo are-
sla te majbut buhljarel thaj
zurjavel bućaripe, save majan-
glal nakhadine. Tale registraci-
ja firmaći, sa averčandelpes,
thaj von hačarenpes averčhan-
de kaj silen ekonomikano stabi-
liteto, a lenđe familije naj
inčarimatarja socijalne dini-
mattengo. Lengo aresipe si vi
mungrro aresipe“, mothol
Jelica Mišković.

Koordinatorka inkalda o fak-
to kaj o Odžako si jekh katar biš
thana kaj nakhavelpes Tehnikano
zurjavipe lokalošće korkorroor-
tuimatende sar kotor Misijako
OEBS-osko ande Srbija.

Lengo Mobilno timo therda
o vordon, godova ažutila lenđe
te majsigo thaj majloće arenen
džike sa rromane thana ande
guverna thaj te dičhen save si
konkretne pharimata rromane
pipulacijako thaj sar te gaitsa-
renlen.

*Kana e zor, džanglipe khe-
tanisarel loaklosko thaj pokraji-
nako ortuipe, a maškar rromani
populacija aračhen čačaripe,
aska rezultato si dikhavimasko.
Godova šaj te dikhas vi po kava
siakdipe. Gordana Veličković
aresla te piro bućaripe zurja-
vel, therel trubulimašće šeja
thaj therel majlačho trajo pala
piri familija.*

Tijana Čubrilo

STRATEGIJA KANCELARIJAČI PALE INKLUZIJA E RROMENDI 2014.-2017.

Strategijače kamimata e kancelarijače pale inkluzija e rromendi pale vrjama 2014-2017.

- Bučarimasko barjaripe e Rromnjengo thaj Rromengo ande AP Vojvodina
- Barjaripe e đindosko e Rromnjengo thaj Rromengo astarrde sićimašće sistemova ande Vojvodina
- Lačhimasko andipe ando bešipe pale Rromnja thaj e Rroma ande Vojvodina
- Lačharipe e kvalitetosko pale sastimasko aračipe pale Rromnja thaj e Rroma ande Vojvodina
- Predrasudento thaj stereotipengo pharruvipe pale Rroma maškaro them
- Buhljaripe e kapacitetosko Kancelarijako pale inkluzija e Rromendi pale majdur bučaripe thaj dikhljarimasko vazdipe po nacionalno, pokrajinaško thaj maškarmutno niveli

STRATEGIJAČE MERE

Strateški cilj 1: Bučarimasko barjaripe e Rromnjengo thaj Rromengo ande AP Vojvodina Indikatori: Bučarno đindo ande 2017. ando dičhipo po 2014. brš, ulado po manušikanipe	
Mere:	Indikatorja, pe bršesko niveli, džiko agor 2017.
1.1. Bučaripe e Rromnjengo thaj e Rromengo ande institucije	1.1.1. Bučarno đindo e Rromnjengo thaj Rromengo džiko agor sajekh bršesko astarrde Strategijače planova ande institucije ande Vojvodina
	1.1.2. Ternengo đindo save si astarrde e programova
	1.1.3. Sektorja ande save si bučarrde (raštrako orrtuipe, sastipe, sićope, socialno aračipe, tgm.)
	1.1.4. Đindo sistematizuipe thaj đindo nevebučarne koordinatorengo pale rromane pučhimata ande forošće čera ande Vojvodina
	1.1.5. Đindo bučarne rromane medijatorengo
	1.1.6. Đindo bučarne pedagogikane asistentonengo
1.2. Realizacija programošči palo korkorrobučaripe	1.2.1. Đindo kandidatongengo save aplicirisarde palo čhutipe ando programo palo korkorrobučaripe (ulade po manušipe thaj forošće čera)
	1.2.2. Đindo putarrde firmengo (ulade po manušipe thaj forošće čera kaj si putarrde)
	1.2.3. Buća save si registruime
	1.2.4. Đindo e firmengo save trajin kana nakhlo jekh brš bučaripe (ulade po manušipe thaj forošće čera kaj si putarrde)
1.3. Treningo palo majlačho bučaripe e Rromnjengo thej Rromengo	1.3.1. Đindo e kandidatongengo save aplicirisarde pale sićimašće programuja pale neve buća, ulade po manušipe thaj forošće čera
	1.3.2. Đindo astarrde sićimašće programova pale neve buća
	1.3.3. Đindo e kandidatongengo save aplicirisarde pale sićimašće programuja palo kompetencijengo vazdipe, ulade po manušipe thaj forošće čera
	1.3.4. Đindo astarrde sićimašće programonenca palo kompetencijengo vazdipe, ulade po manušipe thaj forošće čera
	1.3.5. Đindo e ternengo save si ando programo, ulade po manušipe thaj forošće čera
1.4. Aktivne mere palo bučaripe	1.4.1. Đindo e kandidateongengo save aplicirisarde pale aktivne mere, ulade po manušipe thaj forošće čera
	1.4.2. Đindo astarrde merenca palo bučaripe, ulade po manušipe thaj forošće čera

⁴ Ande Nacionalne strategija pala terne, terne alavarenpes sa kola katar dešupandž džike tranda brša +

Strategijako kamipe 2:	
Barjaripe e đindosko e Rromnjengo thaj Rromengo astarrde sićimašće sistemova ande Vojvodina	
Indikatori: Đindo e Rromengo thej e Rromnjengo save si ando formalno thaj biformalno sićimasko sistemo ande Vojvodina sajekh sikavne bršesko džiko 2017/18 katar anglalškolako džiko vučo sikavno niveli.	
Mere:	Indikatorja, pe bršesko niveli, džiko agor 2017.
2.1. Nakhavipe e afirmativne merengo palo ramosaripe ande maškarutne sikavne thana	2.1.1. Đindo informišime terrnengo pale afirmativne mere, ulade po manušipe thaj forošće čera
	2.1.2. Aplicirime đindo pale stipendije, ulade po manušipe thaj forošće čera
	2.1.3. Đindo dine stipendijengo, ulade po manušipe thaj forošće čera
	2.1.4. Đindo ramosarrde ande maškarutne sikavne thana, ulade po manušipe thaj forošće čera
	2.1.5. Đindo kolengo save mukline o sićope, ulade po manušipe thaj forošće čera
2.2. Nakhavipe e afirmativne merengo palo ramosaripe pe fakultetuja	2.2.1. Đindo informišime terrnengo pale afirmativne mere, ulade po manušipe thaj forošće čera
	2.2.2. Aplicirime đindo pale stipendije, ulade po manušipe thaj forošće čera
	2.2.3. Đindo dine stipendijengo (ulade po manušipe)
	2.2.4. Đindo ramosarrde pe fakultetuja, ulade po manušipe thaj forošće čera
	2.2.4. Đindo kolengo save dine gata o fakulteto, ulade po manušipe thaj forošće čera
2.3. Ažutipe ando formalno sićope trujal o programo „Dujto šajipe“	2.3.1. Informišime đindo palo programo „Dujto šajipe“, ulade po manušipe thaj forošće čera
	2.3.2. Ramosarrdo đindo ande sikavne thana, ulade po manušipe thaj forošće čera
	2.3.3. Terrnengo đindo save si ando programo „Dujto šajipe“, ulade po manušipe thaj forošće čera
2.4. Ažutipe ando biformalno sićope pale bare (purane)	2.4.1. Informišime đindo pale programuja Edukativne maškarimašće
	2.4.2. Zainteresuime đindo save aplicirisarrde pale sićimašće programuja ando Edukativno maškaripe, ulade po manušipe thaj forošće čera thaj ande savo si programo
	2.4.3. ramosarrdo đindo ande sićimašće programuja ando Edukativno maškaripe, ulade po manušipe thaj forošće čera thaj ande savo si programo
	2.4.4. Đindo kolengo save lače agorisarrde sićimasko programo ando Edukativno maškaripe, ulade po manušipe thaj forošće čera thaj ande savo si programo
	2.4.5. Đindo e terrnengo save lače agorisarrde, ande relacija kolenca save prijavisajle thaj save si ramosarrde ando sićimasko programo ando Edukativno maškaripe, ulade po manušipe thaj forošće čera thaj ande savo si programo
2.5. Ažutipe ando fundošćesikavno sićope e čhavorengengo ande Vojvodina	2.5.1. Đindo e čhavorrongo save ramosajle ande fundošće sikavne thana, ulade po manušipe thaj forošće čera sajekh sikavne bršesko
	2.5.2. Đindo e čhavorrongo save delinetar andar e sikavni, ulade po manušipe, barjaripe (klaso) thaj forošće čera sajekh sikavne bršesko
	2.5.3. Đindo e forošće čerengo save pe inicijativa KIR dine love andar o budžeto pale jekhutne uslovuja palo čhavorrongo sićope (ulade pe averčhande intervencije)
	2.5.4. Sajekh brš incarrdo majcra jekh ćidipe/bešipe: informativno, edukativno, palo ažutipe pedagogikane asistentonende
2.6. Ažutipe ando čhavorrongo barjaripe thaj čhutipe ande anglalsikavne thana	2.6.1. Ande sajekh đindo e lilesko „Dekada e Rromendi ande AP Vojvodina“ inkaldo po jekh ramosaripe palo rano barjaripe thaj trubulipe palo čhavorrongo čhutipe ando sićimasko sistemo so majsig
	2.6.2. Đindo lače praksako sikadino ande medije
	2.6.3. Ando 2015/16 mapirime ande Vojvodina ko sa ćerel ando programo palo rano barjaripe thaj sar, paše anglalsikavne thana
	2.6.4. Dićhipe pe bršesko niveli e đindosko neveramosarrde čhavorrongo ande anglalsikavne thana majsig obavezno priprema anglalsikavne programosko, ulade pe forošće čera thaj manušipe

ANALIZA INFORMACIJENDI PALO SOCIJALNO BUĆARIPE ANDE AP VOJVODINA

PALO NAKHAVIPE PROTOKOLOSKO PALO ARAKHADIPE
ČHAVORRENGO BILESAMALIMASTAR
PALE VRJAMA 01.01.2014. DŽIKO 15.08.2014. BRŠ

• Mere pala socijalno thaj familijako lesamali- pe čhavorrenge save haćardine bilačhipe thaj bilesamalipe evidentiri- me ando centro pala socijalno bućaripe

Centro pala socijalno bućaripe nakhavel duvardi funkcija: funkcija katar socijalno lesamalipe thaj familijako-ortuimasko lesamalipe ando udžilipe organoko lesamalimasko. Ando godova čačardo si te nakhavel varesave lesamalimašće intervencije pala čhavorro thaj familija (Žegarac, N., Mijanović, LJ., Obretković, M., Pejaković, Lj., Simović, I., Stevanović, I., 2001):

- Mothodipe bijandimatarende, sar kotora harnjardimasko bijantimašće ortosko
- Socijalno zurjavipe thaj konsilarno bućaripe e čhavorrenca thaj bijandimatarnenca, ande kooperacija e sastarimašće čherenca, konsilarnenca, sika-vimašće čherenca thaj majbuhle socijalne trujalimava
- Bičhaldipe čhavorrenge thaj bijandimatarnengo po tretmano ande specijalizuirime medicinaće čera thaj konsilarimata
- čhutipe thaj lesamalipe čhavorrensko ande aver familija jal socijalna ustanova
- trubulimasko si uladipe čhavorenfo andar familija
- lačharipe sar inćarenape relacije maškar bijandimatarja e čhavorresa

Maškar sar organo lesamalimasko inćarel piri rola ando nakhadipe katar familijako-ortuimaske sankcije andar krisarimasko udžilipe, thaj ando godova kotor inćarel udžilipe te iniciril thaj te lel kotor ande krisimašće procesurja ande save nakhavenpes mere palo harnjaripe thaj haradipe bijandimašće orturjengo. Inćarel udžilipe te therel trubulimasko tretmano, sar ačhavelapse jal kovljarelaspe ačhadimta bilačhimašće. Funkcije katar lesamalimasko organo ando proceso si averčhando (Žegarac i sar, 2001):

- inkladipe palo linipe ortosko palo arakhadipe thaj vazdipe čhavorrenge, jal propozalo palo haradipe bijandimašće ortuimasko (vanparnično proceso)
  - linipe kotoresko ande procesurja andar relacija bijandimatari-čhavorro
  - dinipe gîndimasko krisaće
  - gatisaripe čhavorrensko te lel kotor ando krisimasko proceso
  - Vaćardipe interesosko thaj orto čhavorrensko ando krisimasko proceso - e čačarimasa katar detot participatari
  - Linipe kotoresko ando nakhadipe krisimašće čhinadimatengo palo lesamalipe personako čhavorrensko
- Sar stručna služba thaj organo savo lel sama palo lesamalipe thaj interesu čhavorrenge, centro pala socijalno bućaripe inćarel semni rola te therel adekvatno došalimaskoortuimasko tretmano čhavorrenge - viktimurja katar bilesamalipe thaj bilačhipe (Žegarac i sar, 2001):

- Kooperacija e kutarjenca thaj aver institucijenca thaj organurjenca ando arakhadipe došalimašće bućarnengo opral čhavorra
- Vazdipe došalimašće lilesko kutarjende jal ašunimašće prsarnešće;
- Kooperacija e kutarjenca thaja ašunimašće prsarnenca ando proceso ćidimasko informacijengo pala ćerdo akto;
- centralna rola ande pučhimata čhavorrensko sar viktimo;
- dinipe gîndimasko ašunimašće prsarnešće thaj krisaće: palo akto, ćerdipe thaj ačhadimta palo čhavorro thaj palo šajipe čhavorrensko palo mothovipe;
- gatisaripe čhavorrensko palo mothodipe ando proceso

Tale informacije save si katar centrurja dine Zavodošće, ando di-khlinio periodo nakhade si kala mere katar socijalno thaj familijako lesmalipe:

- ✓ Ande 140 kotora centro pala socikano bućaripe hasnarda korektivno dičhipem ando kamipe te majlačharen bijandimatarja ando nakhadipe katar bijandimataresko orto
- ✓ Ande 57 kotora centro pala socijalno bućaripe nakhada e mera palo linipe čhavorrensko katar bijandimataraja hansarimasa katar membro 332, kotor 2 Familijaće kanonosa
- ✓ Pala đindo katar 108 čhavorra save si čhutine ande habenatešći familija, 21 čhavorro ande njamurješći familija thaj 16 čhavorro ande ustano-

va socijalne lesamalimasko, naštik čačimasa te motholpes kaj o čhutipe si nakhado nakhavimasa katar membro 332 Familijaće kanonosa jal si o alav palo čhutipe bizo nakhavipe kale merako⁷

- ✓ Ande 74 kotora teljardo si proceso palo haradipe bijandimatarnengo ortosko
- ✓ Ande 23 kotora teljardo si proceso palo mothodipe merengo lesamalimasko katar bilačhipe ande familija
- ✓ Ande 68 kotora si vazdini došalimasko lil opral bijandima-

turja save nakhavenpes po lesamalipe čhavorrengo katar bilačhipe, čačimas šaj te mothas kaj ando kava kotor si dino semno anglunipe. No, vi paša godova kaj si normativno kotor majbuhljarod, inčardo si semno đindo treningurjengo palo nakhadipe Protokolosko talo lesko andipe thaj ramosarde dokumenturja/lila save profesionalende trubun te majločaren lesko nakhadipe, šaj te pučhelpes, savi si ando kava momento funkcionaliteto sistemosko savo trubul te lesamalel čhavorra viktimurja bilačhimašće thaj bilesamalimašće.

bilačhipe thaj bilesamalipe čhavorrengo. Ande 6 centrurja jal guverne ande Vojvodina naj alavardo ni jekh.

- Čheja len 52,74 % a čhavra 47,6 % katar khetanimasko đindo viktimonengo bilačhimasko thaj bilesamalimasko
- Maškar viktimurja majbari kupa čhavorrenđi si katar 11 džike 15 brša thaj dikhlino si te kana barjol đindo bršengo barjol vi kotor čhejengo no čhavrengo.
- Dičhimasa po pharipe katar hasnardi klasifikacija, šaj te dičhelpes kaj o fizikano thaj psihičko (emocinalno) bilačhipe a aska vi bilesamalipe čhavorresko dominantne kotora bilesamalimašće, so si ando mištaripe e informacijenca save ando brš evidentiripes ande centrurja palo socijalno bučaripe pale viktimurja familijaće bilesamalimasko
- Bilačhimata thaj bilesamalimata butimasa alavaren njamurja viktimonende, a aska talo đindo alavardimasko čeren kutarja, centro pala socijalno bučaripe (situacije kana čoro centro jal aver centro pala socijalno bučaripe arachel bilačhipe) thaj sikavimašće institucije (sikavne thana ande save čhavorra džan).
- Kova so grižarel si informacija palo cikno đindo alavardimasko palo bilačhipe thaj bilesamalipe čhavorrengo katar anglalsikavimašće thaj sastarimašće čera, dičhimasa pe godova kaj e čhavorra anglalsikavimaske bršeske len 40 % katar khetanimasko đin-

Vrste mere	Broj mera
Korektivni nadzor (čl. 80. Porodičnog zakona)	140
Oduzimanje dece od roditelja primenom čl. 332. stav 2. Prodičnog zakona	57
- smeštaj u hraniteljsku porodicu	108
- smeštaj u srodničku porodicu	21
- smeštaj u ustanovu socijalne zaštite	16
Pokrenut postupak za lišavanje roditeljskog prava	74
Pokrenut postupak za izricanje mere zaštite od nasilja u porodici	23
Podneta krivična prijava prema roditeljima zbog učinjenog krivičnog dela zlostavljanja i zanemari- vanja deteta ili nasilja u porodici prema detetu	68

tarja palo čerdino došalimasko akto bilačhimasko thaj bilesamalimasko čhavorrengo jal bilačhipe ande familija opral čhavorro

Inkaldimata thaj mothodimata

Po fundo harne sikadimasko ortuimaske kotoresko thaj aktivite-

Po fundo analizako informacijengo centrurjengo pala socijalno bučaripe ande AP Vojvodina, palo nakhavipe Protokolosko palo lesamalipe čhavorrengo palo bilačhipe thaj bilesamalipe ande vrjama katar 01.01. 2014. džike 15.08. 2014. brš, therelpes kasavi pilta:

- Ande analizuirme periodo, ande centrurja palo socijalno bučaripe alavarde si 757 kotora palo

⁷ Ando bičhaldipe informacijengo but centuruja či mothodine dal si o alav pala nakhadipe merako linimasko čhavorresko bijandimatarnendar nakhavimasa 332, kotor 2 Familijaće kanonoca jal palo čhutipe čhavorresko bizo majangluni reakcija intervencijava. Nakhavipe katar Familijako kanono, membro 332 rodel sidaripe procesosko čhutimasko opral lesamalipe. Te čerelpes te majanglal no so gatisarelpes proceso o čhavorro ulavelpes familijastar, organo lesamalimasko šaj te anel harnovrjamako inkaldipe palo therdipe bešimasko čhavorresko. Kava inkaldipe anelpes pala 24 saturja katar momento kana therelpes informacija palo trubulipe lesamalimaske arakhadimasko thaj rodel reakcija intervencijava.

do viktimonengo thaj thaj brša čhavorrende ande literatura li-parenpes sar jekh kriterijumo vuče rizikako te si gîndo palo bilačhipe thaj bilesamalipe.

- Centro pala socijalno bučaripe nakhavel e funkcija katar socijalno lesmalipe thaj familijako-ortuimasko lesamalipe ando udžilipe organosko lesmalimasko, ando dikhlino periodo reaguisarda butimasa gajda kaj hasnarda e mera katar korektivna kontrola opral nakhadipe bijandimatareske ortoske thaj teljarda proceso palo haradipe bijandimatareske ortosko.

Kaja analiza sikada po pučhipe dal o sistemo socijalne lesamalimasko inčarel jekhutnimasko thaj funkcionalno varo ramosarimasko thaj raportosko palo bilačhipe opral čhavorra, no indirektno čhuta vi pučhipe palo fundosaripe katar jekhutnimasko sistemo evidencijako po maškarsektorsko nivelo. Kava pučhipe si phanglo pala nivelo katar individualne lokaloske amalimata. No, informacija savi si therdini ande kaja analiza palo đindo alavardimasko andar sastarimasko sistemo thaj anglalsikavimašće čheram šaj te sikavel pe ciknjardi funkcija maškarsektoraće timurjengo ando arakhadipe bilačhimask opral čhavorra, a anelmen vi ando lesamalipe phanglo e arakhadimasa palo bilačhipe thaj bilesamalipe kana si ando pučhipe čhavorra katar telune (anglalsikavimašće) brša.

Dičhimasa kaj si majbaro đindo treningurjengo palo nakhadipe Protokolosko palo lesamalipe čhavorrengo katar bilačhipe thaj bilesamalipe sas inčardo dumun (talo lesko čačaripe, 2005. brš) čhutelpes pučhipe savo si đindo manu-

šengo save akana bučaren ande centrurja palo socijalno bučaripe thaj aver sistemurja, nakhla korzal godola treningurja. Kava si semno, kaj bipindžaripe pasurjengo ando lesamalipe bilačhimastar ando kava sistemo thaj udžilipe aver sistemurjengo, šaj te čerel proceso lesamalimasko te avel neefikasno kozom trubul.

Po fundo informacijengo save sas sikadine kale raportosa, šaj te inkalas kala mothodimata ando kamipe te majbuhljarelpes makhadipe Protokolosko thaj lesamalipe čhavorrengo save si viktimurja bilačhimašće thaj bilesamalimašće:

- Trubulipe si te buhljarenpes protokolorja pale dokumentacija ande centrurja palo socijalno bučaripe ando mištaripe e akanutne definicijenca palo bilačhipe thaj bilesamalipe, so sikavela fundo pala jekhutnimasko varo čidimasko informacijengo pale kava
- Sistemo palo čidipe informacijengo palo raporto bilačhimatarnengo trubul te avel majefikasni
- Ande kola lokalosće amalimata kaj godova naj čerdino, trubulipe si te operacionalizuilpes maškarsektorsko kooperacija ando proceso lesamalimasko čhavorrengo bilačhimastar thaj bilesamalimastar, a so čerela te avel majfunkcionalno thaj efikasno
- Trubulipe si te te zurjavelpes maškarsektorsko kooperacija ando kotor arakhadimasko bilačhimasko, a detot ke čphavorra majterne (anglalsikavimašće) bršesko, so trubul te čerel sa mjabaro đindo alavardimasko andar aver sektorja (sastipe, sičope, BGĆ)
- Dičhimasa pe bršešći strukturja čhavorređi save si viktimurja, prevencijava trubul te avel uč-

harde koja krupacije ande save dičhelses majbaro kotor čhavorrengo ando sajekh đindo viktimonengo. Kaja analiza sikafa kaj si godova čhavorra katar majbaro sikavne bršesko (11-15 brš), thaj ando godova kotor trubul intenzivno linipe kotoresko ando sistemo sikavimasko

- Trubulipe si te delpes šajipe te sa majbaro đindo profesionalcurjengo ande maškara pala socijalno bučaripe, avel sikade palo nakhadipe Protokolosko palo lesamalipe čhavorrengo katar bilačhipe thaj bilesamalipe.

Literatura

1. Deca da nose najmanji teret ekonomske krize. (2014). Beograd: Zaštitnik građana Republike Srbije. Postavljeno 10.10.2014 sa Web sajta: <http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/2011-12-25-10-17-15/3459-2014-09-18-12-33-49>
2. Išpanović-Radojković, V., Ignjatović, T., Kalezić Vignjević, A., Stevanović, I., Srna, J., Vujović, R., Žegarac, N. (2011). *Zaštita deteta od zlostavljanja i zanemarivanja. Beograd: Centar za prava deteta.*
3. Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja (2005). Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike Republike Srbije
4. Porodični zakon, *Službeni glasnik RS*, br. 107/05
5. Žegarac, N., Mijanović, Lj., Obretković, M., Pejaković, Lj., Simović, I., Stevanović, I. (2001). *Zaštita deteta od zlostavljanja, priručnik za centre za socijalni rad i druge službe u lokalnoj zajednici. Beograd: Jugoslovenski centar za prava deteta.*

SVATO BIKAMLIMASKO PALE RROMA

Nacionalno konsilo rromane nacionalne minoritesko Srbijako majzurale krisisarda o ćidipe „Srbska akcija“ savi flajerenga akharel Srbija thaj laće forutne te lesamalenpes e Rromendar thaj inkalen kaj si von šerutne došalimatarja pale sa negativno so ćerelpes ande Srbija. Kava ćidipe čhuta kala letkurja ande kotora pale lila ando Beogrado, sar vi ande aver forurja Srbijaće.

Reakcije

Šerutno po Nacionalno konsilo Rromengo Vitomir Mihajlović inkalda kaj o uladipe kasave flajerengo ladžavimasko thaj sikavel bilačhipe pala Rroma: „Krisarav kava kaj bizo dar alharelpes po

Po kava svato mothodimasko, paša Nacionalno konsilo, inkljistine e Nevena Petrušić, paćivalimatarka palo lesamlipе jekhetanimasko, šerutno po parlamentosko Odboro pala manuškane thaj minoritane orturja thaj jekhetanipe polurjengo, Meho Omerović thaj Osman Balić, šerutno pe Stalna konferencija romskih udruženja građana „Liga Roma.“

Paćivalimatarka palo lesamlipе jekhetanimasko vazda došalimasko lil thaj rodel siđarimašći reakcija katar raštraće organurja. „Raštra si udžili te lesamarel tromalipe thaj arakhadipe sa jekh forutnesko thaj ačhavel bilačhipe, maripe, mudaripe thaj bikamavipe savo si vortosardo pe na-

dini Deklaracija opral bilačhipe thaj svato bikamavimasko. “Te ċi dikhas kaj si godova fašizmo, aska čačardam kaj si godova dino, aska sam savorra kotor godolesko vi ande godova akharipe po linčo”, mothoda Omerović thaj roda kurtarjendar te sigo aračhel inicijatorja thaj organizatorja katar godova bilačhipe thaj te amalipe pe godova varo sikavel kaj naštik te akharelpes po bilačhipe thaj linčo aver manušengo. Uladipe flajerengo Omerović akharda sar but opasno pala soste naštik te loće načhelses krozal kasave ćerdimata, phandadipe jakhengo anglal kasavo ekstremizmo šaj te majzurjavel dumutnipe thaj sa kova bilačo.

Paćivalimatari pala lesamalipe jekhetanimasko, Nevena Petrušić

linčo sa e Rromengo. Kava flajerja sikaven mothodipe kaj e Rroma naj varekašće po kamlipе.“ Po agor mothodimasko, Nacionalno konsilo rudisarel sa raštraće organurja te len udžilimašće mere opral kala manuša thaj te došarenlen.

cionalne jal aver minoriteturja“, mothoda voj. Voj ažućarel kaj ašunimatende avela bičhaldino mothodipe kaj o rasizmo ande Srbija ċi inćarelope.

Omerović alavarda kaj ando Parlamento Srbijako, talo siđarimasko proceso, rodela te avel an-

Osman Balić majdur akharel pe siđarimašći reakcija thaj ašunimasko krisope katar kasavo organizuime buhljaripe bikamavimasko oprla Rroma thaj del gođi kaj bidošalimasko buhljaripe bikamlimasko thaj ačhadipe rekacijako udžile institucijendar ćerel barjavipe bilačhimasko.

MUP mothoda kaj e policija, khetane e udžilimašće prsarimasa, intenzivno bućarel palo aračhipe manušesngo save ćerdine flajerja ande save putarde akharelpes po bilačhipe, maripe, linč thaj svato bikamavimasko opral Rroma, sar vi kaj e raštra ċi inćarela ma savo kotor diskriminacijako.

Tijana Čubrilo

PROJEKTO “LOKALNE POLITIKE U MULTIETNIČKIM ZAJEDNICAMA NA KOSOVU, DRAGAŠ, LIPLJAN I JUŽNA MITROVICA“

Po fundo modelako savo i Centro pale regionalizmo andar Novi Sad ćerda majanglal deš brša thaj hasnarda les ande projektne rodimata palo čačaripe thaj lesamalipe orturjengo minoritengo talo džanglipe thaj sikadimata katar guverna Sombor, Senta, Zrenjanin ćerdino si vi o projekto „Lokalne politike u multietničkim zajednicama na Kosovu.“ Lipardo projekto lundžarelpes pandžto brš thaj učharel džanglimata ando nakhadipe minoritane orturjengo ande dešupandž multietnikane guverne po Kosovo. Lesko kamipe sas te rodelpes regulativa palo lesamalipe minoritane orturjengo sar po centralosko nivelo (Ga-

vermento Kosovosko) gajda vi po nivelo multietnikane guvernego po fundo katar Ahtisarijevsko plano. E rodimata učharen politikane thaj ortuimašće mehanizmurja save sikaven fundo lesamallimasko minoritane orturjengo thaj lendi funkcija ande praksa. O projekto teljarda ande 2009. brš thaj dži akana ande leste line kotor e manuša andar guverne Obilić, Prizren, Gnjilane, Peć, Kamenica, Orahovac, Vučitrn, Vitina, Istok, Štrpce, Gračanica, Mamuša Dragaš, Lipljan thaj južna

Kosovska Mitrovica. O alav si pala guverne kaj si e populacija multietnikani, no sas vi kasave kaj butimašći populacija sas e minoriteturja, sar kaj si Štrpce, Gračanica thaj Mamuša.

PE VOJVODINAĆE DŽANGLIMATA ŠAJ TE SIKAVELPES...

Te o projekto „Lokalne politike u multietničkim zajednicama“ čačarela pire kamimata, ande sa jekh faza bučarelpes talo jekhutnimasko rodimasko modelo pe teritorija trin guverne. Rodipe

bučarel pale mehanizmurja palo lesamalipe orturjengo minoritengo po nivelo lokalosće korroortuimatengo, ćerenpes angrustijale sinije sar kotor dičhimasko ando kotor minoritane orturjengo ande konkretno lokalosko korroortuipe. Jekh katar semne kotora projektošće si fundosaripe thaj buhljaripe dijalogosko maškar lokaloske amalimata multietnikane populacija gajda vi aver amalimatenca ando regiono. Godova si vi rezono te pandžto brš, kozom lundžarelpes projekto, delegacije andar multietnikane guverne katar Kosovo aven ande Vojvodina sar regija savi ando kotor nakhadimasko minoritane orturjengo inćarel vuče

čačarde ortuimašće thaj politikanne standardurja. Gajda po 06. Novembro delegacija andar multietnikane guverne Dragaš, Lipljan thaj južna Kosovska Mitrovica sas dosto Pokrajinaće sekretarijatosko palo sićope, ramosarimata thaj nacionalne amalimata kaj ažućarda len džipašerutno pokrajinaće sekretarosko pala nacionalne amalimata Janoš Oros. Vo e membrurja delegacije pindžarda e ortuimasa sar čačarenpes minoritane orturja ande Vojvodina. Eva Vukašinović, džipašerutni Pokrajinaće lesama-

limatarestar-ombudsmano dija svato pale gatisarde inčarde losarimata pala nacionalne konsilurja thaj merenca save kaja institucija čerda kanan sas atakuime objekturja ando Novi Sad kašće inčarimatarja si e manuša andar albansko minoriteto. Duško Jovanović, šerutno kancelarijako pale inkluzija e Rromendi pindžarda e dostonen katar Kosovo pale mere afirmativne akcijako save nakhavenpes ando kotor sikavimasko inklimasa kaj ando kava kotor therdapes lačo rezultato. Vo majdur dija svato vi palo kujbo kancelarijengo pala rromane pučhimata save si fundosardine ande varsave lokaloske korkorroortuimata thaj savo katar Evropači komisija si barjardo sar majaresimasko ande Evropa.

...NO VI KOSOVOŠĆE INČAREN PIRE LAČHIMATA

Talo programo studijaće vizitako ande Vojvodina, delegacija sas ande trin vojvodinaće guverne. Ando foro Sombor e membrurja delegacijaće e nacionalne strukturava bučarnende šindžarda o Čaba Sakač, udžilo ando orturipe forosko Sombor te dičhel bučaripe nacionalne amalimatengo. Vo dija svato palo procento nacionalne amalimatengo ando lokalosko parlamento thaj organurja ortuimašće sar vi čačaripe minoritane orturijengo anglal raštraće organurja. Ande guverna

Bački Petrovac, ande save trajil po butipe Slovačko amalipe, e dosturja katar Kosovo pindžardinepe e varosa palo phanglipe maškar institucije kulturaće slovačke amalimasko thaj lokaloske korkorroortuimasko. E dosturja katar Kosovo, inkaldine vi džanglimata katar kosovosko kanonipe inkalimasa kaj finansiripe minoritane amalimasko nakhavelpes po lokalosko nivelu. Majbut si inkaldo

Studijaći vizita Vojvodinaći

udžiliteto palo losaripe viceprezidentosko lokaloske korkorroortuimasko andar minoritane amalimata ande trujalimata kaj o procento minoritengo ando khetanimasko đindo populacijako si 10 %.

No, kova so si khetanimasko problemo ande Vojvodina thaj po Kosovo si phari ekonomikani situacija savi harnjarel maksimalna participacija minoritane orturjengo gajda te redukuime financijenca čačripe minoritane orturjengo ačhel maškar realne trubulimata thaj čače šajimatengo. Sar sikadipe lače praksako ando zurjavipe kapacitetosko ječe guvernako dostonende katar Kosovo sikadini si Indija sar lokalosko amalipe savi piro ortuipe maksimalno pašunisarda forutnende. Dragan Janković, šerutno Agencijako palo ekonomikano buhljaripe Indijako e dostonen pindžarda e SISTEM-ova 48 saturja thaj e zumadimasa te kaja guverna crdel sa majbaro đindo investitorenge peste. Po čerutnipe save sikadine čerutnimatarja andar Vojvodina naisarda Zef Salja, gatisarimasko direktori čidimasko „Majka Tereza.“

O projekto „Lokalne politike umultietničkim zajednicama na Kosovu“ khetanimasa nakhaven HDUK „Majka Tereza“ andar priština thaj „Centar za regionalizam“ andar Novi Sad talo zurjavipe ambasadako Norveška ande Priština.

Jelena Perković,
Bučarimatarka ando Centro
pale regionalizmo

Intervju - Dragana Dimitrov, koordinatorko po NS sikavimasko centro GRUBB fondacijako

Sikadipe anglal SPENS-o

Ando januaro 2014. brš GRUBB fondacija barvardapes palo sikavimasko centro ando Novi Sad. Amari redakcija sas po lošanipe palo putaripe novosadsko centrosko thaj but lače hačardapes.

Anglal brš bučarimasko kale centrosko das svato e koordinatorkava Draganava Dimitrov, katar save ašundam kaj si lenđe sikavne thana pherde čhavorrendar thaj ternendar, kaj inčaren but averčhande aktiviteturja save si mothodipe pe trubulimata, rezultaturja save aresline si bare thaj detot ašarenpes po baro đindo čhejengo save džan ando GRUBB thaj save line kotor ando sikavimasko sistemo.

* Čhavorra kamlisaren GRUBB. Sostar si godova gajda?

GRUBB si pala lende. GRUBB si von. Godova si lengo aver čer,

lengo kamlimasko than ando savo butimasa hačarenpes majlače no čhere. GRUBB ašunele lengo krllo, dičhel lenđe trubulimata thaj pherel len. GRUBB si lengo zurjavipe te pindžarel pire sune thaj te čačarel len. GRUBB si sešesutnipe thaj kova semno kotor lenše čhavrrikanesko thaj ternimasko, sar vi vortope ande lenđe trajurja.

*Pala čhavorra čeren baro đindo radionicengo - edukativne, artistimašće, kreativne, sportoske. Sar čhinaven godova?

- Pala godova amen či čhinas, von godova čeren. Amaro bučaripe si te ašunas kova so mothon, te dikhas lenđe trubulimata thaj kamimata thaj te arakhas varo te das lenše kova so kamen te bučaren ande pire tromallimaske vrjama.

Inkalava fudbaloske treninjurja. E čhavorra sikadine kamipe

te trenirin thaj te bučaren ando sporto, niči e čhavrra, no vi e čhejorra. O fudbal naj primarno kotor amare aktiviteturjengo, semas gođarde sa pozitivne rigako katar bučaripe sportosko, thaj ande kooperacija e Maškarutne mašinske sikavne thanesa ando Novi Sad - katar save therdam bipoćinde terminurja ande sala pala fizičko - thaj trenerosa/Slobodano Stojanović, amare čhavorrende therdam šajipe te hasnaren sporto save kamen.

*Tumare hasnarimatarja šaj te džan pe radionice, te theren neve džanglimata, buhljaren piro talento, tgm. No, semnipe si ande godova te von inkljen andar tumare thana thaj te ašunimasa sikaven sa kole savevenca ašarenpes.

- Gajda si. Godova si vareso so majbut odarenlen. Godova si

šajipe te den piro maksimumo, te odaren e publika thaj te aven ašarde pesa, sar vi amen olenca. Dži akana, vi paše godova kaj bućaras 10 čhona, pala čhavorra ćerdam ašunimašće siakdimata ande nekozom sikavne thana, po plato po Spens, ando Kulturako centro, pe nekozom lokacije ando Beogrado thaj aver.

*Decembro inćarel duj tumare sikadimata? So si ando pućhipe?

- Po teljaripe decembaroskom khetane e čhavorrenca andar aver GRUBB centruruja, inćarda, sikadipe ando Beogrado pale promocija lilešći „GRUBB Stories 2“, a akana gatisarasmen palo sikadipe ando novosadosko „Pozorište mladih.“ Lasa kotor ando programo thaj manušenđe sikavasa baripe đilabimasko, miškomasko, artistimasko thaj rromane alavesko.

GRUBB (Gypsy Roma Urban Balkan Beats) musical si šou save ćerdine terne Rroma (barimasa katar 14 džike 20 brša) thaj maškarmutne artistimatarja. Hasnarimasa katar tradicionalno rromano đilabipe thaj ćhelipe, terne sikaven ade-sutnimasko teatrosko sikadipe džanglimasko. Šou, hamimasa katar hip-hop thaj rep muzika e rromane đilabimava, bućarel pe teme sar kaj si angluno kamlisaripe, amalimata, thaj lengo seđesutnimasko maripe opral čorrípe thaj predrasude. Šou ćerda thaj režisarda kanadsko rediteljo - Serž Denonkur. Šou inćarel 25 sikadimatarja, ćhelimatarja, đilabimatarja, reperja thaj trubača. Tale inspiracija katar baro talent kale terne sikadimatarnengo, maškarutno pindžarde artistimatarja khetanisjle lenđe, lače vojako, zurjavimasa. Hasnarimasa katar koreografijam đilabimašći produkcija, scenografija, video thaj fotografija, von and one rromani pamići pe scena, uladimasa rromane barimasa e publikava, zuralimava katar terne manuša te ašarenpes pire bari-mava thaj bućumova.

*Te das svato pala lengo sićope. Tumare čhavorra džan ande sikavne thana?

- Ande sikavne thana či džan individue save khetanisajle menca, no godova si momentalno. Po

fundo džikanutne džanglimasko, džiko juno, paćav, kana si ramosaripe ande sikavne thana, inćarena zuralo kamipe te den ando sikavimasko sistemo, te ćeras motivacija thaj te džungaras

Kotor katar GRUBB-osko, themesko sikadipe

ande lende zuralo kamipe pala sićope.

No, von či hasaren vrjama ando GRUBB. Rîndova džan pe sa amare radionice, đilabimašće, sportoske, sar vi edukativne, sar kaj si radionice dasikane čhibako, matematika, hemija, biologija, njamcickano thaj aver. Detoto sem ođardi kaj maškar GRUBB-ošće majphare bućarimašće sikavne si 15 brša, no, po bibaht, ni jekh đes sikavne thanesko. Lesko kamipe pala džanglipe barjavelpes, kana dikhas kaj si gatisardo, paća kaj godova avela sigo, ramo-

Dragana Dimitrov ando kamlimasko amalipe

Nadira Morina, 17 brša: „GRUBB si pala mande bari familija savi khetane krozal đilabipe thaj čhelipe haravel predra-sude pala Rroma. Pala GRUBB ašundem katar mungrre amala save mothodine te dikhav po Youtube pala GRUBB andar Beogrado. Semas ođardi thaj katar godoja vrjama sem rîndošći pe sa jekh radionica. Sasma but sikadimata, či džanav kozom. Kana sem pe scena haćarav ma tromale, bahtale. Gajda či sas po teljaripe, sasma trema. Laćhi si godova so mothodine: kova savo či džal po sićope, naštik te avel ando GRUBB. Ando sikavno than šaj but te sićos thaj kana džas ando sikavno than khonik naštik te džungareltut. Či averčhandenpes but e časurja ando sikavno than thaj ando GRUBB, kate theras majbut lesamalipe kana vareso naj menđe jasno, sa vaćaren amende te šaj te haćaras. Majbut si mande po kamlipe e časurja đilabimašće, pe save sićivas te đilabas thaj repo, a majanglal te avas manuša, kaj simen maj laćho sikavimatares savo sis a jekh drom kate pala mene te del menđe laće alava. Kamlisardo si te ćerel asape, thaj lesa sićos vi majpharo.”

Adem Haljiti (20 brša) avel ando GRUBB majanglal zbogal artistipe. “Kana sikavav, sar kaj sem ando varesavo aver them, sar kaj godova naj sem me, šaj te tromallisaravma thaj te motharav karaktero savo sikavav. Haćaripe si but laćho, sar kaj sem me godova thaj či gîndisarav khanč, samo kova akharipe savo sima.”

Đulijeta Maroli (17 brša) avel ando GRUBB palo baletu thaj žurnalistika: „Kaj aver godova šaj te sićivav? Kate pala mende len sama e Dragana thaj šukar sikavimatarja. Zbog amende aven vi o Ašmet thaj Daća andar Beogrado te sićon men te ćelas. Sa von džanen so si menđe po kamlipe, či ni tromas pe mothas. Ande lende simen paćape, a sar te najmen kana gatisaren amare pharimata thaj čaćaren amare kamimata thaj zumaven tea vas laće manuša.”

sarasa les ande sikavne thana thaj avasa paša leste sa džike či gatisarel la. But amare čavorrendar džan ande maškarutne sikavne thana. Bahtale sam kaj sa amare čhejorra džan ande sikavne thana, po butipe rîndova, a simen vi duj avrjalrîndošće saveneđ ažutisaras pe averčhande varurja.

Kana džana pe themešće turneje pe save džan e čavorra andar aver maškarar?

- Kana avasa gatisarde pala godova. Ni jekh aresipe, ni rezultato či avel prikal o rjat. Pala themešći turneja, pašo džanglipe, trubulipe si vi džanglipe pe scena, anglal publika. Novosadoske čavorra či inćarel les kozom trubul, no sa jekh vrjama barjavaslen. Dromarimata thaj sikadimata ando them pala čavorra si baro motivo te bućaren thaj te buhljarenpes, sar vi te sićon, kaj kola majaresimašće pe duj kotora - ando sikavno than thaj ando GRUBB, inćaren šajipe te aven kotor kupako save džan pe sikadimata avrjal Srbija, pala soste čavorra sunisaren.

Maškarthemutno festivalo RomArt inčardo si injato drom ande Subotica katar 14. džiko 21. novembro, a čida but đilabimatarja thaj artisturja andar regiono. Godova si festivalo savo sikavel rromani kultura thaj sikavel le sar moderna, no majanglal sar barvali.

Kava si injato Festivalo savo čerda bivladako čidipe “Polis fest”. Kamipe manife- stacijako si promocija katar to- lerancija, manuškane ortur- jengo thaj interkulturalnost, sar vi moderna, urbana kultura e Rromendi. Te inčarelpes fe- stival ažutisarda vi o foro Subotica.

Programo

Paše koncerturja katar su- boticaće Rroma, save vi sas in- spiracija pala kala ideja, ando trubadur kafe po 14. novembro putardo si sikadimasko dičhipe Minako Karadžić, inžinjeri ka- tar primenjena fotografija an- dar Novi Sad, savo putarda Mile

Tasić, piltari thaj kritičari an- dar Subotica.

Po gatisarimasko đes eftađe- sešči maškarutni manifestacijači ande Bari sala Forošće čheresko inčardo si o koncerto katar an- samblo “Amaro Del” andar Beogrado, savo ođarda sa e manu- šen. “Amaro Del” inspiracija arač- hel ande rromani kultura thaj si-

Goran Nikolić, organizatori kale festivalosko, mothoda amende kaj si ando plano jekh tribina pe teme „Than thaj potencijalo rromane kulturako“, no či therdine majbut fundurja save rodine. „Lundžarasa te sikavas kaj e rromani kultura trubul majbut lesamalipe, sar kaj laće potencijalurja bare. O palno si te ando avutnipe ćeras radionice pale čavorra (đilabipe, piltaripe, fotografija)“, inkalda o Nikolić.

Rromano artistipe

Rromano artistipe, palo pharo than ando savo si šelbr-šutnimatenca, barvalo si birodimašće koloritova savo, inćarel komunikacija e ađesutnimava. Lako inkaldipe ando alav si ando mištaripe e amare estetikane, artistimašće tjak etičke senzibilitetova, no alav Festivalosko či harnjavel e vele amare ambicijako te po kava varo, del kotor sa jekh kulturace amare regionostar thaj fundosaripe sa majlače imidžako Srbijako ando them, sar

Po RomArt, ando đilabimasko kotor programosko, dine klasika, džez, funk, rok, etno, sar vi neve kotora sar kaj si elektronsko thaj hip-hop đilabipe, sar vi gyass, detot đilabimasko kotor savo ćerdapes ande Subotica. Jekh katar kamimata si te godova stilo pašunisarelpes sa majbare auditorijumošće.

RomArt inćarel majbut pozitivne kotora:

- Ćerel te e rromani kulturja pindžarelpes sar kotor nacionalne thaj themešće kulturace barimasko, savi po nevo thaj moderno varo inćarel komunikacija aver kulturava;
- Ažutisarel te sa majbuhlo kotor manušengo therel nevo dičipe thaj ģindipe pale Rroma thaj lengo ađesutnimasko artistipe, a savo si ando averčhandipe majanglal fundosarde stereotipurjenja thaj predrasadurjenja;
- Sikavel maškarmutni tolerancija thaj ćerel efekto po ciknjaripe tenzijako ando region;
- Barjavel evropace bari-mata.

Bigavermentosko ćidipe “Polis fest” si fundosardi po 2006. brš, ando kamipe te e alava: kultura, maškaretnička tolerancija thaj manuškane orturja zurjavenpes ando amaro amalipe, sar teljardimatari anglunimasko thaj trubulimašće faktorja demokratikane amalimakso. Ćidipe kamel, te krozal kooperacija e partnerenca ando region, ćerel efekto po buhljaripe thaj promocija multikulturalitetošći, interkulturaliteto thaj paćivalipe ande minoriteturja. BGĆ “Polis fest” si membro kujbako sar kaj si SEKA, FENS, Mreža kreativnih ljudi. “Polis fest” katar 2006. Ćerel RomArt, maškarutno festival kulturako e Rromengo.

kavel o đilabipe Rromengo andar Ungriko, rumunija, Srbija, Rusija, Poljska, Indija, Azerbejdžano, rancija thaj Moldavija.

proevropski crdino trujalipe ande save si tolerancija, paćivalipe ande manuškane orturja thaj kulturako buhljaripe.

Promocija katar kava jekhutnimasko stilo ando nevo đilabimasko žanro, kale festivalosko del nevi edukativna dimenzija, a e Rromen sikavel po jekh averčhando, astereotipno varo, savo pire talentova thaj džanglimava, šaj te participirin ande prezentacija thaj buhljaripe kulturako ande Evropa thaj dela laće inke jekh nevi dimenzija.

Tijana Čubrilo

MAJA FAMILIĆ - PROMOCIJA

Foto katar autorači arhiva

Khetane e ambasadoreja andar Indija

Po 59. maškartthemutno sajmo lilengo ando Beogrado 2014. brš, sikadino si o lil paramičengo pe rromani, dasikani thaj angllikani čhib “Domaćinski gost”. Autoro lilako si lilvarni thaj piltarka Maja Familić.

Palo lil svato dine Zoran Đerić thaj Jovan Ljuštanović, a kotora andar o lil,, đinada Boško Petrov, andar Teatro ando Novi Sad. Sar dosto pe promocija lilešći, sas Narinder Čauhan, ambasadori Indijako ando Beogrado, savi, sar dipe therda lil thaj pilta Majatar Familić.

Pe promocija sas vi e manuša andar Nacionalno konsilo e Rromengo, sar vi e manuša andar kulturako, politikano thaj amalimasko trajo e Rromengo.

Aleksandra Mičić

E PHIRNE MANUŠA

E manuša phirne
sago e ilija kale
an o brišind kamlisajle.

Purande, thasa e pungre
pe rupune kavćinorra
e hutamne ćermenca
čumidenpe e najorra.

Po tato o mangro,
amende e umajlin sungavol.
E amala amare si pišoma
kaj pen o guglipe luluđano.

Gajda sas thaj gajda avela
Ano šelbršundo sako.

„DOPISNO POZORIŠTE”

Teljardimatari idejako katar „Dopisno pozorište“ si o Mladen Dražetin, a autoro lilesko „Prvi romski teatri u Srbiji i Vojvodini“, krozal savi šaj te dikhas ideja kasave teatrosko, opral pharimata, aresimata thaj buhljarimata, si Vlado Mićunović. O alav si palo amatersko teatro savo učharella sa e manuša save kamlisaren artistipe, šukar alava thaj kamipe te piro talento ulavel averenca thaj te den lenđe lošanipe ando scensko artistipe.

Vladimir Stojanov khetanisajlo Dražetinešće, thaj gajda len duj džene aviline inčarimatarja katar teatrosko miškope ando fundosaripe. Ni jekh teljaripe naj loko, a kana kate čhutelpes fakto kaj si o alav pale kultura, aska dičhelses kaj e ačhadimata sas majdikhljarde. Katar teljaripe, kaja ideja sas talo čhudipe, bihaćaripe thaj ladžavipe.

Pharimata thaj trijumfo

Majbaro pharipe sas te aráčhelses than pala zumavimata thaj teatrošće sikadimata pala amalipe savo sa majbut buhljardapes. Kupa arakhla kasavo than no ande leste či ačhadapes but, so ke lende ćerda dar, sar vi majzurjarda kamipe te džan majdur, te na den te vazden e vasta katar kova ande soste paćan thaj so kamen.

Tala, inke jekh, čhudipe andar than ando savo o amalie zumavelas, ćerdapes vareso. Andar ćidino čhudipe thaj bihaćaripe či ćerdapes mekhlipe, no kupa entuzijasturjendi ćerda vareso so avela lengo simbolo thaj esencija lenđe teatrosko, savi buhljarelape vi avrjal raštraće vele. O sikadipe

čheldine po novosadosko „Trg slobode“, tale nuvera, pale manuša save načhen sokaćenca. Aska Mladen Dražetin mothoda alava save majdur sikavena esencija katar kava tea-

tro: „Katar ađes ando inato savorrende!“ Avasa amare thaj tromale sar čiriklja. Čerasa sistemo savo či avela phandado pala than, vrjama, jal zuralimatarja raštraće. Čhelasa po sa jekh than kaj arakhasa tromalo than, kaj si laće manuša save kamen te dićhen thaj ašunen amaro artistipe.

Khonik majbut naštik te ačhavelmen thaj te čhudenmen po sokako.“

Sa majbut manuša save phirenas ačhiline te dićhen kova so ćerlpes po trgo thaj gajda ćerdapes publika savi bahtarda aplauzenca kava sikadipe. Aviline vi e žurnalisturja save buhljardine nevipe pala „artistikani enigma katar Trgo Svetozar Miletić.“ E rekacije sas butimašće thaj but manuša kamline o kontakto. Vi paša godova kaj či sas len than te čhon o šoro, e lila sas lenđe bičhalde prdal poštansko faho 360, Dopisno pozorište, Novi Sad. Đindo lilengo, e alavenca palo

zurjavipe, ažutisaripe, sar vi kamimava te den ando teatro thaj te fundosaren gajda vareso ande pire thana sas sa majbaro. Godova sas čačaripe kaj si teatro po laćho drom te ćerel vareso baro thaj pale sa vrjama.

Fundosaripe

Đes kana fundosajlo kava teatro si 03. marcino 1974. brš kana inčardapes Fundosaripe Ašunimasko alav teatrosko sas „Pozornica dramskih umetnosti“, no lesko fundo sas Dopisno pozorište savo sas angluno artistimasko amalipe savo majbaro lesamalipe dija palo dramako amaterizmo.

Buhljaripe idejako

E ideja katar Dopisno teatro buhljardape, a lešće membrurja ažućardine sa kolende save kamllisardine te godoja ideja čačaren ando piro than. Ažutipe dikhlapes sar bičhaldipe mothodimasko pala organizacija ćidimašći, teksturja pala sikadimata, sar vi džanglimasko kotor. Sar sa aver so sas phanglo pala teatro, sas bipoćindo.

Angluno kotor kale teatrosko sas „Teatar u prirodi“, fundosardo katar lilvarno Radovan Vlahović ando

„Man vi majnagljal sas interso khetanipe averčhande artistimasko thaj šajipe te von, sa khetane, malavenpes po jekh than, dur katar limali salonska atmosfera savi mudarel sa jekh vorta baripe, dur katar socijalne barijere save sa jekh đes čhol urbano amalipe, jal elita. „Teatar u prirodni“ kamel te sikavel kaj e cikne fundurjenca, pe umal, šaj te ćerenpes maj bare sikadimata. Godoleja amaro avutnimasiko teatro kamel te therel demokratikani atmosfera ande savi, savorra incaren orto te len kotor. Džanas kaj čačo artistipe fundosajli andar trubulipe palo ođaripe. Kava, so amen ćeras naj kamavipe pala zor, no kamavipe pala ođaripe.

Radovan Vlahović

Krušedolo. Trubulas vrjama te o Vlahović therel paćape manušendar ando krušedolo thaj aver trujale gava kaj si ando pućhipe ideja savi kamel te buhljarel artistipe, a nići profito, vi areslo ande godova.

Aska ćerdapes kotot vi ando Novo Miloševo, kaj majsemni rola incarda Slobodan Boban Stojkov, ande godoja vrjama studento savo kamla averčhandimata thaj rromani renesansa thaj haradipe stereotiponengo. Kava kotor, vrjamava, averčhandapes ando angluno „Romski teatar u Vojvodini i Srbiji.“ Aska vi ando Mokrino fundosardapes „Romski teatar.“

Filmo pala „Dopisno pozorište“

Žurnalisto Vlado Mićunović thaj reditelji Petar Ljubojev khetane bućardine po filmo palo Dopisno pozorište, a majbut palo Teatar u prirodni, kaj ġndisardine kaj paramići pala kava teatro trubul te dićhel thaj ašunel baro đindo manušengo. E ideja sas te snimolpes premijerno sikadipe Teatrosko ande prirodna, so si vi ćerdino po 20. februaro 1985. brš. Filmo therda angluno dipe po Festivalo ande Monte Karlo 1986. brš.

Ande 106 raštre themešće

Tekst palo sikadipe „Ispovest“ sas nakhado po esperanto thaj bićhaldalo si sa esperanto klubende ando them save sas but zainteresuime. Gajda o Dopisno pozorište therda pire kotora ande 106 raštre. Fundosardine si e kontakturja e kale raštrenca: Argentina, Australija, Egipat, Francusa, Finisa, Holandija, Japan, Kolumbija, Kanada, Kuba, Kuvajt, Novi Zealand, Tajland, Urugvaj, Zair, itd.

Ando *Dopisno teatro pale inovacija thaj averčhandimata si but thaj godova anda nevo varo pale teme thaj dićhipe po teatrosko artistipe, a e vrjama sikavela kasavo si lesko semnipe. No, vi akana trubulipe si te avelpes ġođardo pala lesko originaliteto thaj leske šajimatengo, thaj te godova hasnarelpes pale promocija kulturaći thaj sićope neve amalimašće barimatengo.*

Tijana Čubrilo

GARUDIMAŠĆE ALAVA

Bučumo alavesko Rrom, savesa akhardonpes evropace Rroma, naj vaćardo inke. Majanglune manuša save rodine bućumo thaj čhib rromani, A.F. Pot thaj Franc Miklošič, paćanas kaj lengo alav avel katar *doma, domba* - majteluni kasta ande Indija, ande savi si e đilabimatarja thaj bašaldimatarja.

Majpalal sas vi hipoteze palo bućumo Rromengo andar Radžput. Jan Kohanovski, lingvisto andar Parizo thaj V.R. Riš andar Čandigar zumadine te phandaven o alav Rom e Ramosa, legendarno herojesa andar Mahabharata thaj Ramajana, so o Pot čhuda ande piro lil.

O alav Rrom najpindžardo maškar iranske Rroma, a jermenske Rroma akharenpes Lomi. Duj alava hasnarenpes: *Kalo* (pl. *Kale*) maškar Rroma ande Španija thaj *Sinto* (pl. *Sinte*) maškar njamcickane thaj italijanske Rroma.

Averčhande katar alav Rrom, savi sikavel „manuš“ jal „unsurimatari“, bućumo aver dujengo alavengo si jasno. Kalo, pe rromani sar vi po indijske čhibja sikaven „kalo“ (crn). (Kava alav, jal majangljal lako ekivalento kara hasnarda vi o A.F. Pot te vaćarel o alav Karaći, sar akharenpes e Rroma ando Irano. Po kurdsko čhib godova alav therda modifikuime sikadipe - „ġatar“ jal „đilabarno“). *Sinte* sikaven „manuša“ (ljudi), jal „them“ thaj incarel bućumo katar Sind jal Sindhi (ađes regija ando Pakistano), kaj trajisardine e

prapurane katar italijanaće jal njamcickane Rroma. Len arakhas ando majcikno đindo vi ande varesave cikne raštre ande Evropa.

E rodinatarja liparen 60 alava, katar save liparasa varesave: Bandžari, Gadulia Lohar thaj Nat ane Indija; Luri, thaj thema Gorbati (Gurbeti), Arlije, Lovari, Tamari, Gopti thaj Kalderaši.

Rodimata arakhadine kaj e alava Lovar, Tamar, Gopt crden bućumo andar Indija. Lovar avel katar alav Lohar thaj alav *loha*, so po sanskrito sikavel „metal“ jal „gvožđe“ (sastrin).

Tamar crdel alava katar *tamro*, sanskritosko alav pala „gvožđe“, a Gopt sar *gopa*, butipe gurumnjengo jal guruvimatari, thaj sikavel them savo si membro katar hamisardi kastar parijendi.

O alav Gurbet, savo si katar Avganistano džiko Balkano, katar ulavelpes džike raštre po zapado, gîndilpes kaj crdelpes andar

arapsko čhib (*garib* sikavel „avrjaluno“ thaj „Avrjalunimatari“). Kana das svato pala alava, trubulipe si te liparelpes kaj Bandžari, majbari kupa ande Indija, pala peste mothon kaj si *Gor*, a pala avrjalune *Kor*. E Gora si, kola tale Durga (kali pivli), savi lošanisaren e Gurbeturja (them talo alav Gorako, savo liparelpes ande *Mahabharata*).

O alav katar dujto barimasko them, Kalderaša, crdel rumunsko bućumo thaj avel katar alav kaldarar, kotlari, jal *kaldare*, kotao. Kava them, kašće manušē šaj te arachenpes ande duripe Evropako, ande ĆAR, Argentina thaj Brazil, majlače arakhada rromani čhib thaj tradicija. Aver thema akharenlen Niamcura, šaj odolaći kaj varekana trajisardine ande pokrajina Trg Niamcu ande Rumunija.

O alav Arlije avel katar tursko alav *yerli*, so sikavel „lokalsko dženo, forutno“. Sar e Arlije

trajisardine ande raštre save sas tale tursko thagaripe, po butipe si horaharja.

A alav *das* (pl. *dasa*) thaj *gadžo* (pl. *gadže*) sikaven kola save naj Rroma.

E alava savenca e Rroma ašunimasa liparenps naj garudimašće. Ando arapsko them akharenlen *el Nury* (pl. el Nuar); ande turska, po Balkano thaj ande aver Evropa (bi anglikano thaj špancijako mothodimasko than), akharenlen *Cigani* jal varesavi varijanta kale alavesko; ande Britanija si *Gypsies*, a ande Španija *Gitanos*. Trubulipe si te liparelpes, kaj kala alava avrjalune bućumosa thaj naj andr rromani čhib.

Butipe alavengo rromane themensko thaj kupengo, katar save varesave si inkalde andar bućarimata, sikavel ando ciknipe sa kompleksko Indijako, kaj ande 1901. Sas registruime 2378 kasta thaj thema, katar save e Bandžarjam alavarenpes e 27 alavenca. Themešće alava roden uladipe amalimasko fundosardo pe rat, inke ande kotora thaj po cikno nivelu buhljarimasko. E Rroma avena ando šajipe te are sen majvuče forme katar kolektivna identifikacija kana tromarenpes e themendar (pleme).

Kava proceso maškar Rroma ande Evropa teljarda anglal agor 1960. brša. Po naisaripe džungadimasko nacionalne godako, e Rroma, aresline, tale šelbršutnimata dromarimašće, te čačaren e veza Indijava, pire praraštrasa, kana ando Čandigaro 1976. brš inčardape Angluno themesko festivalo rromane kulturake.

(Rajko Đurić, *Cigani sveta*)

PABLO PIKASO - TRAJO THAJ BUĆARIPE

Jekh katar majbare piltarja, vajarrja, grafičarja ando 20. šelbršutnipe thaj fundosarimatari kubizmosko, Španco Pablo Pikaso ašarelaspe pire rromane bućumova.

Čhavrikanipe

Pablo Ruiz Pikaso bijando si po 25.10.1881. brš ando špancijako foro Malaga. Kana bijandapes, alavardo si sar mulo, a lesko kak arakhada les gajda kaj phurda thuv cigaresko ando muj. Angluno alav savo mothoda sas piz so po špansko čhib sikavel olovka, a e piltarimava pindžardales lesko dad saso sas artisto Hose Ruiz Blasko. Katar lesko eftato brš sikadales piltarimate thaj o Pablo butimasa gatisarda pire dadešće bućarimata kaj o dad či arakhla vrjama e bare aver bućarimava. Kana sasles dešutrib brša o dad zumada te ačhavel lešće piltaripe kaj dikhla kaj o čhavo piltarel majlačhe lestar, no či areslo ande godova. E familija ande 1891. Brš đeli ande La Korunja, than po agor Atlantikosko. Lesko dad therda nevo bućaripe ande fakulteto. Vi o Pikaso sas pe dadesko dekorativno piltaripe, no ramosarda vi piltaripe portreturjengo, sar vi piltaripe trujalimasko. Sar dešuštaresko terno

hasnarimava katar tehnika olajo po platno ćerda e portreturja familijaće amalengo thaj savorra sas ođarde lešće bućarimava. O Pikaso sas artistimašće majgodaver pire ko-

legurjendar thaj sas brilijantno no inćarda problemu e disciplinava thaj po butipe sas došardo.

Štar brša majpalal lesko dad lija bućaripe ande Barselona gajda kaj godova sikadapes sar but semno palo bućaripe Pikasesko. E sikavimatarja gîndine pala leste kaj si čuduripe. Ande toman 1897.

Phandadinema ande cikni soba parne duvarnenca thaj klupava. Sas mande šukar, po miro semas ando šajipe te piltarav pe duvarja - mothoda jekhvar.

Foto: Internet

brš teljarda te studiril ando Madrido pe akademija Reak de San Fernando, no sigo našla lantar. Či delo po sićope, no delo ando baro madridsko muzejo Museo del Prado kaj ođardapes bućarimava katar barokne španske piltarja. No, dur godolestar kaj trajisarda loće trajova. Kana o dad ašunda kaj či džal po sićope, ačhada te bič-

halel lešće love, thaj Pikaso majbut či sas love. Kamla te

Sa so džanav sićilem ando Palaresosko gav - butimasa motholas.

džal andar Madrido thaj čhina-da te džal pire amalesa Palareseja po drom ko lesko bi-

jandimasko gav Horta de Ebro kaj ačhilo ohto brša.

E manušnja piltardine lesko trajo

Sas but phanglo pala dej, majbut no so sas „normalno“, so varesave psihologurja thaj psihijatrurja liparen sar šerutno rezono pala lesko čuduri-

masko nakhadipe manušnjenca. E manušnja kamlisarda but vi e 30 sar vi 80 bršenca, von piltardine lesko artistipe thaj trajo. Sas len but, no efa sas semne pala leste, thaj majbut ćerda efekto pe lešće bućarimata. E manušnja sas lešće majbari inspiracija. Sa jekh lendar sas sikadini pe pilta, jal acerčhande - sa jekh lako modelo gatisajlo ando lesk pato. Jekh Pikasosko amal mothoda asamasa kaj o piltari averčhanda manušnja sar piltarimašće tehnike, kaj butimasa sas ande paralelne veze. Sakes duj manušnja, štar čavorra (paluno čavorra

Marković,)), terni studentkinja artistimašći Fransoaz Žilo thaj Žaklin Roke...Pikasošće haćardimata pale manušnja sas ka-

in Cage“ pe savi e kali čiriklji, Dora, marelpes parnava, Mari Terez, thaj o trijumfo inđarda - kali.

„Sas šukar lesa, sar vatromet. But kreativno, inteligentno. Kana sas ođardo palo šarmo vi e barra ćhelenas gajda sar vo kamelas. No, sas vi but brutalno, sadista. Sar musaj te avel sar vo kamel. Tumen sas kate zbogal leste, vo nisar či sas kate pala tumende. Pablo ġindisarda kaj si Del, no či sas Del thaj godova sas pharo lešće“, mothoda e Fransoaz palo Pikaso ando lako lil.

tar ekstremno kovljarde džike zurale bikamlimata. Jekhutno sas lešće te e manušnji avel majcikni lestar, so sas hare kaj vo sas vućo 163 cm. Pikaso

Interesantno si kaj nijekh manunšnji, numaj Fransoaz, či mekhlales, vo sas godova savo džal. Sasle 62 brša kana kamlisajlo ande Fransoaz Gilo, voj sas majterni lestar 40 brša, no bijanda lešće duj čavorra. No, ni kava li sas lungo. Holjariko, kaj Pikasko hohavelas la sa jekh vrjama, Fransoa mekhlales ando 1953. brš.

Biografurja mothon kaj o Pikaso sas „dilivano“ manušnjenca, seksova. But potentno, sa jekh manušnjaće savi dija lešće „ando jakh“ dija sumnakuni figurina muřikani savi sikada kaj kamel la ando piro pato. No, paša leste aćhiline numaj džike crda e inspiracija. Tala godova čhuda len thaj sigo arakhla aver muza. Fransoaz ramosarda kaj o Pikaso sas paćivalo, baroilesko, džikaj godova sas laće pala leste. Aska sigo averčhandelaspe ando brutlano manuř.

Duj brša majanglal no so merela, ćerdino si dićhipe piltarako ando Luvro palo lesko 90. Bijandimasko đes. Majanglal ni jekh artisto či inćarda piro dićhipe ando kava

Kubizmo si artistimasko kotor ando moderno artistipe, fundosardo po teljaripe 20. šelbršutnimasko, savo inćarda efekto po apstraktno piltaripe. Kubizmo therda alav katar kritičaro piltarimasko artistimasko, savjava si sikadini jekh pilta katar Žorž Brak, asamasa akhardi - kubusćićurja. O alav avel katar kubus so si kocka. Kubizmo sikada kotora ande interpretacija čaćimašći pe kotora katar kocka, kugla thaj valjko. Fundosajlo ando 1907. thaj 1908. Ande bući Žorž Brakasko thaj Pablo Pikasosko thaj piro majvućipe areslo ande 1914. brš, savo inćarda baro efekto po teljaripe katar apstraktno piltaripe. Kubizmo sas kritika katar klasićno piltaripe thaj trubulipe palo than ande pilta thaj laći metoda sas aprstraktna perspektiva. Kubizmo crdel bućumo andar bući thaj teorija Pol Sezanosko savo pire džanglimata thaj praksa liparda ando jekh lil po 15. aprilo 1904. bršesko Emilošće Bernardošće ando savo ramosarda kaj sasto realno manuřalipe si ćerdino katar kocka, kugla thaj valjko, jal geometrijske kotora pe save sa šaj te ulavelpes sar piplatarenaspe. Sezan mulo thaj talo lesko meripe fundosardapes kava kotor piltarimasko savo vo teljarda ande pire bućarimata.

ro bijandapes kana sasles eftavardeř brša), but aver manušnja, harne, lundže veze. No, efa manušnja sas semne ando lesko trajo, kamlisarda len but - model Fernanda Olivije, Eva Guel, balerina Olga Hohlova, Mari-Tereza Volter, piltarka thaj fotografo Dora Mar (Teodora

sa e manušnja „mudarda“ savenca sas. Sa von nasvajle katar varesavo psihološko nasvalipe, jal korkorre mudardinapes. Kana pindžardapes e Dorava mar, jal kana čhuda e Mari-Tereza, Pikaso laćharda te von liduj džene malavenpes ando lesko studijo. Lengo maripe čhuta pe pilta „Birds

Foto: Internet

muzejo. Sar mothon informacije, Pikaso si artisto kašće pilte sas majbut čorrdine - 1147 droma.

Mulo ando aprilo 1973. brš, korkorro, bičavorrengo thaj unukurjengo, pala soste but lešće amala došardine Žaklin, savi či dija te piltari avel ando kontakto e familijava.

Maj kučale pilte

„Manušnji savi bešel ande vunato cohra“ , pilita andar 1939. brš, sikavel Dora Mar, bićindi si nekozom brša pe aukcija pala 29 ilionurja dolarja, a e pilita „Sovljardi čej“, portreto katar Mari-Terez Volter andar 1935. brš,

aresla molipe katar 22 milionurja dolarja. Pikaso e Dora Mar butimasa sikada sar tristi, odolaći, sar mothoda, kaj si sterilna. „E manušnj ande jasva“, majppindžardo si portreto katar kaja Pikasošči kamlimatarka.

Katar:
www.bastabalkana.com,
www.story.rs

Rumunija 1. Jul 2005 - 30. Jun 2006, Bugarska 1. Jul 2006 - 30. Jun 2007, Mađarska 1. Jul 2007 - 30. Jun 2008,
Srbija 1. Jul 2008 - 30. Jun 2009, Slovačka 1. Jul 2009 - 30. Jun 2010, Češka 1. Jul 2010 - 30. jun 2011,
Makedonija 1. Jul 2011 - 30. Jun 2012, Hrvatska 1. Jul 2012 - 30. Jun 2013, Crna Gora 1. Jul 2013 - 30. Jun 2014.

BOSNA I HERCEGOVINA

Jul 2014. - Jun 2015.

**MINISTARSTVO ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA,
DRŽAVNU UPRAVU I LOKALNU SAMOUPRAVU
UPRAVA ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA**